Turkish Studies
International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/10 Summer 2015, p. 41-60
DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8556
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

DEMOKRASİ İLE SİYASAL İSTİKRAR VE KALKINMA ARASINDAKİ İLİŞKİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ*

*Abdulvahap AKINCI***

ÖZET

Demokrasi kavramı özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra, bütün olumlu özellikleri içerisinde barındıran bir kavram olarak sıkça kullanılmaktadır. İnsanlığın ulaştığı/ulaşması gereken ideal bir sistem olarak sunulan demokrasi, hemen her toplumsal konu ile ilintili olarak ortaya çıkmaktadır.

Demokrasi ile ekonomik kalkınma ve siyasal istikrar arasında doğru orantılı bir bağın olduğu görüşü literatürde farklı bilim insanları tarafından dillendirilmektedir. Demokrasinin ekonomik kalkınmanın sebebi veya sonucu olarak var olduğu görüşünün yanında, eş zamanlı olarak birbirlerinin ortaya çıkışında etkili olduklarını savunanlar da vardır. Demokrasi ile ekonomik kalkınma arasında doğrudan bir bağ olmadığı görüşü de kendine taraftar bulmaktadır.

Türkiye gibi demokrasinin tam olarak kurumsallaşmamış olduğu ülkelerde koalisyon hükümetlerinin kurulması, sorunların çözümünü zorlaştırdığı gibi, yeni sorunların da ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Türkiye'de de siyasal istikrar ile ekonomik kalkınma ve demokrasi arasında ciddi bir bağ olduğu yönündeki yaklaşımlar dile getirilmektedir. Siyasi istikrarın olmadığı dönemlerde hem ekonomik kalkınmanın yavaşladığı, hem de demokratik adımlar atılamadığı ve hatta bu konularda geriye gidiş olduğu ileri sürülmektedir.

Yapılan araştırmalar, siyasal istikrarın olduğu dönemlerde Türkiye'nin hızla kalkındığını göstermektedir. Koalisyon dönemleri "kayıp yıllar" olarak adlandırılmaktadır. Siyasal hırs ile hareket eden koalisyon hükümetleri, kaynakların optimum kullanımına fırsat vermemektedir. Birbiri ile tamamen uyumsuz iktisat anlayışları dolayısıyla ve oportünist politikalar ile ülkenin geleceği olması gerekenden daha kötü bir noktaya doğru sürüklenmektedir.

---

* Makalenin bir kısmı 3. Uluslararası Bölgesel Kalkınmna Konferansı'nda (15-16 Ekim 2015) sunulacaktır.
Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Kocaeli Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, El-mek: abdulvahap.akinci@kocaeli.edu.tr

Bu çalışmada farklı yaklaşımlar gerekçeleri ile ortaya konularak, demokrasi ile ekonomik kalkınma ve siyasal istikrar arasında bir bağ olduğu, Türkiye örneği çerçevesinde ortaya konmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Siyasal Hayat, Türk Siyasal Hayatı, Siyasi İstikrar, Ekonomik Kalkınma

RELATIONSHIP BETWEEN POLITICAL STABILITY AND DEVELOPMENT THROUGH DEMOCRACY: THE CASE OF TURKEY

ABSTRACT

The concept of democracy has been widely used as a concept including all the positive features especially since the cold War ended. Democracy, which is presented as an ideal system that humanity need to achieve, arises in relation to almost every social issue.

The view that has a direct link between economic development and political stability through democracy is being voiced by different scientists in the literature. Besides the opinion of existence of democracy as a cause or result of the economic development, there are those who claim to be effective in the appearance of each other simultaneously. The idea that there isn't a direct link between economic development and democracy is also finding its supporter.

The establishment of a coalition government in countries such as Turkey, where democracy is not fully institutionalized, as it complicates the solution of the problem and can lead to the emergence of new problems.

Approaches that there is a serious link between economic development and political stability and democracy in Turkey, are being expressed. As well as slowing economic growth in the absence of political stability, and not even the democratic steps taken and proposed to be going back on these issues.

Research shows that Turkey develops rapidly in the periods when political stability in Turkey remains. Coalition periods are called 'lost years'. Coalition government with the political ambition does not allow the optimum use of resources. Completely incompatible with each other due to economic understanding and opportunist politics are drifting toward a worse spot than with the country's future should be.

In this study, different approaches are put forth with reasons and it is attempted to have a link between economic development and political stability through democracy.

STRUCTURED ABSTRACT

It is very difficult to explain social phenomena with a single or a few variables. Overall it would not be wrong to say that social change and development have been influenced by a large number of variables.

Of the development of the countries are also occurred by the coming together of a large number of factors in this context.

Studies establishing a link between democracy and political stability and development of the countries have gained a momentum in the last quarter of the 20th century. Although it could be said that economic development in a number of decisive factors to a certain extent, some variables are said to be at the forefront of the decisiveness. Even though some authors claim that there is a very strong correlation between economic development and democracy, and some are partially or completely away from this view.

The concept of democracy has been widely used as a concept including all the positive features especially since the cold War ended. Democracy, which is presented as an ideal system that humanity need to achieve, arises in relation to almost every social issue.

The view that has a direct link between economic development and political stability through democracy is being voiced by different scientists in the literature. Besides the opinion of existence of democracy as a cause or result of the economic development, there are those who claim to be effective in the appearance of each other simultaneously. The idea that there isn't a direct link between economic development and democracy is also finding its supporter.

The states having a powerful democracy are also a fact that they are the most prosperous countries in the world. Although some countries are economically strong if they are not democratic state, it is impossible to deem these countries as powerful countries. Non-democratic countries such as Saudi Arabia, Qatar, Kuwait, etc. base their economic prosperity only on natural resources and they don't produce technology and they only draw attention to the high consumption level. Income achieved from the marketing management of natural resources is transferred to different layers of society. A society depending on the state is present. A middle layer or the bourgeoisie trying to protect its rights and the law against the state are not available. The debate, which has caused the development of democracy or vice versa what it will bring along the development of democracy, must be left aside and it can be said that state not being fed, as a result of his struggle economically stronger bourgeoisie, for he did not want to leave at the mercy of the management of their rights and the law the formation of a management approach based on the primacy of human rights and law and was instrumental in the institutionalization of democracy.

A large middle class emerged simultaneously with economic development and institutionalization of democracy. This part of the citizenship of the advanced level of education was high. Facilities will ensure the democratic government and thus to continue the struggle and see the benefits of the system.

In developing countries, as long as the development trend continues, a broader middle class will emerge. These layers, which the literacy rate is high and are in communication with the world, will want to be more effective in management and fight for democratization. On the other hand, in the countries that democratic governance has started

to institutionalize, with the help of providing confidence of the system, it will be less nepotism and lawlessness and a rapid economic development in the country will be possible.

While it is true proportionality between development and democracy controversial, it is considered by almost everyone to be a direct link between economic development and political stability. In countries where there is no concern for the future political stability and long-term projection capable companies will refrain from investing. Investment in a stable democracy, costs will be lower.

The political stability not only in terms of domestic investment, it is also important in terms of foreign investment. In a globalized world, no limits to resources and the most reliable and predictable economy are preferred. In case of the slightest crisis and political instability, it is observed that foreign funds quickly abandon the country.

Especially in developing countries, because of insufficient saving, foreign funds makes it more imperative. A stable country and its companies are able to provide sources in more favourable conditions. Otherwise, they will both have to be in difficulty in finding debt and pay higher interest.

Power entering a difficult re-election, even though they know it would be negative in terms of economic results, will spend the election economic life, in this case the country for many years may be the reason fort he lack of necessary development.

The establishment of a coalition government in countries such as Turkey, where democracy is not fully institutionalized, as it complicates the solution of the problem and can lead to the emergence of new problems.

Approaches that there is a serious link between economic development and political stability and democracy in Turkey, are being expressed. As well as slowing economic growth in the absence of political stability, and not even the democratic steps taken and proposed to be going back on these issues. Research shows that Turkey develops rapidly in the periods when political stability in Turkey remains. Coalition periods are called 'lost years'. Coalition government with the political ambition does not allow the optimum use of resources. Completely incompatible with each other due to economic understanding and opportunist politics are drifting toward a worse spot than with the country's future should be.

In this study, different approaches are put forth with reasons and it is attempted to have a link between economic development and political stability through democracy.

Key Words: Democracy, Political Life, Turkish Political Life, Political Stability, Economic Development

GİRİŞ

Batının ilerleme ve hep daha iyiye doğru gitme anlayışının yansımasını hemen her alanda gözlemlemek mümkündür. Bu ilerleme anlayışı gidişatın demokrasiye doğru olduğunu ve zaman geçtikçe demokrasinin daha etkin olacağını savunmaktadır. Ekonomik kalkınma ile demokratik

ilerleyişin eş güdümlü ve uyumlu bir şekilde ortaya çıkacağı savı ile hareket etmektedir (İnsel, 1991: 18).

Demokrasiler, farklı görüş ve çıkarların hür bir ortamda yarıştıkları bir ortamı zorunlu kılmaktadırlar. Siyasal partiler demokrasilerin olmazsa olmazıdır. Toplumlarda var olan çok sayıda görüş ve anlayışın belli siyasi parti çatıları altında toplanmaları ile birlikte iktidar mücadelesi başlar. Demokratik ülkelerde bir partinin tek başına iktidara gelmesi her zaman mümkün olamamakta ve ülkeyi koalisyon hükümetleri yönetmek durumunda kalmaktadır. Farklı programlara sahip partiler tarafından oluşturulan hükümetlerin uyumlu ve tutarlı bir şekilde politikalar oluşturması zor olmaktadır.

Demokrasi ile kalkınma arasında karşılıklı bir etkileşim olduğu söylenebilir. Bir ülkede istikrarlı bir siyasal yapı olduğu zaman, o ülkede bir taraftan hızlı bir kalkınma olacaktır, diğer taraftan da demokrasi ve insan hakları bağlamında daha ileri adımlar atılacaktır. İstikrar kalkınmayı, kalkınma ise demokrasinin yerleşmesini sağlayacaktır.

Siyasal istikrarın olduğu dönemlerde ekonomik kalkınma çok daha hızlı bir şekilde gerçekleşmektedir. Bir ülkede ekonomik kalkınmanın olmasıyla birlikte güçlü bir zengin tabakanın yanında geniş ve daha müreffeh bir orta tabaka ortaya çıkmaktadır. Orta tabakanın gelişmesi, demokrasinin kurumsallaşması için iyi bir temel oluşturmaktadır. Orta tabakanın sistemin istikrarsızlaşmasından imkanlarını kaybetme ihtimalinin olması, o kesimleri demokrasiye daha çok bağlayacaktır.

Demokrasinin gelişim ve kurumsallaşma süreci incelendiği zaman, ekonomik darboğaz ve krizlerin olduğu dönemlerde dünyadaki ülkelerde demokrasilerde geriye gidişlerin olduğu, kalkınmanın olduğu dönemlerde ise demokrasi ve insan hakları bağlamında güçlü adımların atıldığı gözlemlenmektedir.

Demokrasiyi sadece kalkınmanın ve istikrarın bir sonucu olarak görmemek gerekir. Demokrasinin iyi bir şekilde işlediği toplumlarda uzlaşı kültürünün geliştiği ve ekonomik kalkınmanın daha da hızlandığı da söylenebilir. Demokrasi sadece istikrar ve kalkınmanın bir sonucu değil, aynı zamanda istikrar ve kalkınmanın bir itici gücü olarak da işlev görmektedir.

Türkiye'de siyasal istikrarın olduğu tek parti iktidarları döneminde ekonomik kalkınma hızlanmış ve demokrasi ve insan hakları bağlamında ileri adımlar atılmıştır. Siyasal istikrarın olmadığı dönemlerde ise ülkede bir taraftan kaos çıkarken, diğer taraftan da ekonomi kötüye gitmiştir. Bazen bu durum askeri-bürokratik elitlerin siyasal iktidarlara müdahalesi ile sonuçlanmıştır.

Bu çalışmada demokrasi ile siyasi istikrar ve kalkınma arasında çok ciddi bir bağlantının olduğu, siyasal istikrarın olduğu dönemlerde hem demokratikleşmeye dönük daha sağlam adımların atıldığı hem de ekonomik kalkınmanın çok daha hızlı gerçekleştiği ortaya konmaya çalışılacaktır.

1. Kavramsal Çerçeve

Demokrasinin tarihi eski Yunan dönemine (yaklaşık 2500 yıl önce) kadar gitmektedir. Demokrasi kavramı Eski Yunanca'da "demos" (halk) ve "kratein" (egemen olmak) kelimelerinin birleşmesinden oluşmuştur. Bu, halkın veya çoğunluğun egemenliği şeklinde tanımlanabilir (Schmidt, 2001: 13; Dursun, 2004: 161). Yunan şehir devletinin yıkılışından sonra demokrasi fikri tamamen yok olmamıştır fakat en aza inmiştir. Demokrasinin tekrar gündeme gelmesi ancak Yeni Çağ düşüncesinin sonuçlarını vermeye başlamasıyla mümkün olabildi (Schmidt, 2001: 193). Dahl'a göre demokrasi uygun koşulların var olması durumunda birbirinden çok farklı ve haberdar olmayan ülkelerde yeniden icat edilebilir (Dahl, 2001: 9). Demokrasi, genel olarak siyasal iktidarın

nasıl oluşturulacağını, kimlerin yönetici olacağını belirlemeye dönük bir yöntemdir. Ancak demokrasi kavramını toplumsal alanın her noktasında, bütün sosyal hayatımızda uygulamaya kalktığımız zaman, kavramın çerçevesini çok genişletmiş ve dolayısıyla anlamsızlaştırmış oluruz. Yayla'ya göre demokrasi, siyasi bir yönetim şeklidir ve sadece açık toplumla ilintilidir (Yayla, 2002: 34). Açık toplumlarda ancak farklı görüşlerin baskı altında kalmadan kendilerini ifade edebilmeleri, örgütlenmeleri ve seslerini duyurabilmeleri mümkün olabilecektir. Baskıcı toplumlarda, sadece izin verilen görüşler, belirlenen sınırlar dahilinde dillendirilebilir.

Fuller'e göre demokrasi (1996: 10) insanlık tarihinde ortaya çıkmış olan en arzu edilebilir yönetim biçimidir. Peki, demokrasiden bahsetmek için hangi şartların gerçekleşmiş olması gerekmektedir? Lipset'e göre, demokrasinin işlevsel olması için üç şartın sağlanması gerekir. 1) siyaset sistemini, barış içinde gerçekleşecek olan iktidar "oyun"una müsaade eden bir değer sistemi olarak nitelendirmek gerekir. Bu şekilde nitelendirilmediği durumlarda, demokrasi ancak kargaşa olur. Latin Amerika ülkelerinin çoğunun karşılaştığı sorun budur. 2) Siyasal sistemde gerçek otorite belli aralıklar ile bir gruba verilmediği zaman, ortaya demokrasiden ziyade sorumsuz ve istikrarsız bir yönetim çıkar. Genellikle aralarında büyük değer ve çıkar çatışması olan partilerin oluşturduğu zayıf koalisyon hükümetlerinin durumu budur. Üçüncü ve dördüncü Fransız cumhuriyetlerinin büyük bölümünde ve Faşizm öncesi İtalya'da durum bundan ibaretti. 3) Demokrasinin işlevsel olması için, gerçek bir muhalefetin varlığını sürdürebilmesinin zemininin olması zorunludur. Muhalefetin böyle bir imkanı yoksa, yönetenlerin otoritesi her gün daha çok artar ve halkın siyasete olan etkisi en alt seviyeye iner. Tek parti yönetiminin olduğu ülkelerde durum budur (Lipset, 1986: 25-26). Bir sistemin kendini demokrasi olarak tanımlamasından ziyade, sistemin nasıl işlediğidir belirleyici olan.

Demokrasi ile iktisadi liberalizm arasındaki bağlantı ortaya konarak, hangisinin itici güç olduğu saptanmaya çalışılıyor. Köker'e göre önce iktisadi liberalizm 15. yüzyıldan başlayarak kurumsallaşıyor, sonra da liberal demokrasi gelişiyor (Köker, 1992: 27-28). Kimi düşünürlere göre iktisadi liberalizm ile demokrasi arasında neden-sonuç ilişkisi vardır. Kapitalizmin gelişme süreci ile burjuvazi ortaya çıktı ve sivil toplumun alanının gelişmesinde etkili oldu. Bu durum demokrasinin doğuşunda önemli bir etken oldu. Demokrasi ancak burjuvazinin tarih sahnesine çıkması ile mümkün olabildi. Weber ve Schumpeter'e göre modern demokrasi kapitalizmin bir ürünüdür (Bulut, 2003: 70-72). Mieses, piyasa ekonomisinin doğası gereği rekabeti sağlayarak özgürlüklerin gerçekleşmesine neden olduğunu savunmaktadır. Serbest piyasa hiçbir sınıra tabi olmaksızın sonsuz imkân sunarak özgürlüklerin gerçekleşmesini sağlar (Nişancı, 2001: 590). Fukuyama'ya göre demokrasi ile kapitalizm arasındaki ilişki dolaylı bir ilişkidir. İstikrarlı bir demokrasinin varlığı için ekonomik gelişme gerekli ve yeterli bir koşul değildir (Fukuyama, 1999: 110-111).

Zakaria'ya göre günümüzde mevcut olan 193 devletten 118'i demokratiktir. Bu da dünya nüfusunun %54,8'ine tekabül etmektedir. Demokrasi Batı'da, liberal demokrasi anlamında kullanılmaktadır. Günümüzde demokrasi yayıldığı halde, anayasal liberalizm yayılma eğilimi göstermemektedir. Dolayısıyla söz konusu olan illiberal demokrasilerin yayılmasıdır. Demokratik devletlerin yarısında siyasal özgürlükler sivil özgürlüklerden daha iyi durumdadır. Dolayısıyla bu ülkeler illiberal demokrasilerdir (Zakaria, 1999: 42). Yayla'ya göre ise birçok durumda, liberalizm demokrasinin bir ön şartı durumundadır (Yayla, 1999: 62). Liberal özellikleri taşımayan her hangi bir yapının demokrasi olarak addedilmesi doğru bulunmuyor.

Max Weber, modern demokrasilerin en berrak haliyle ancak kapitalist sanayileşme ile birlikte mümkün olabileceğini savunmaktadır (Weber, 1906: 346). Bu görüşünün temelinde kalkınmış devletlerin demokrasiye yönelmeleri ve az gelişmiş ülkelerin ise demokratik yönetimlerinin olmaması belirleyici olmuştur.

Demokrasi ile kalkınma arasında bir bağlantı olduğu yönündeki çalışmalar dikkati çekmektedir. İki kavram arasındaki ilişkinin varlığı kabul edilmekle beraber, hangisinin belirleyici olduğu konusunda farklı fikirler vardır. Kimisine göre ekonomik kalkınma olmadan ve belli bir ekonomik seviyeye varılmadan demokrasinin yerleşmesi mümkün değildir. Onlara göre demokrasinin yerleşebilmesi ancak ekonomik kalkınma derecesiyle ilintilidir. Kimileri bu yaklaşımı terse çevirmektedir. Onlara göre demokrasi olmadan ülkelerin kalkınmaları mümkün olamayacaktır (Ökten, 2007: 91). Bu farklı yaklaşımları savunanların ileri sürdükleri gerekçeler dikkate alınmaya değerdir.

Demokrasinin tam manası ile işleyememesi dolayısıyla ekonomilerde rasyonel olmayan bir takım yapılanmalar ortaya çıkabilmektedir. Çoğulcu demokrasi etkin bir şekilde kullanılamadığı durumlarda, serbest piyasa ekonomisinin etkin olarak uygulanması mümkün olamamaktadır. Siyasette ortaya çıkan krizler ve siyasilerin politik rant elde etme istekleri sadece siyaset alanını değil, aynı zamanda ekonomiyi de fazlasıyla etkilemektedir (Karagül, 2001: 188).

Kalkınma kavramının II. Dünya Savaşı sonrasında yoğun olarak kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Kalkınma söyleminin modernleşme teorisi, evrim teorisi ve ilerleyerek hep daha iyiye doğru gitme anlayışının yeni bir versiyonu olduğu söylenebilir. Aydınlanma felsefesinin Batı düşüncesine hakim kıldığı sınırsız büyüme ve doğrusal ilerleme anlayışı günümüzde uygarlaştırma ve modernleştirme söylemleriyle de örtüşmektedir (Ökten, 2007: 93). Zaman geçtikçe toplumların ve toplumsal kurumların daha iyi bir noktaya gittiği yönündeki modernist anlayış, demokrasiyi de ileri bir seviye olarak gördüğü için, dünyada demokrasiye her gün biraz daha yaklaşılacağı ön kabulü ile hareket etmektedir.

Bütün toplumsal yapılarda demokrasinin hakim olabilmesi mümkün değildir. Geleneksel toplumsal sistemlerde demokrasinin bir siyasal sistem olarak yerleşebilmesi mümkün değildir. Demokrasi ancak modern toplumsal sistemde işlevsel olabilir. Bundan dolayı demokrasinin bir siyasal sistem olarak yerleşmesi için belli iktisadi ve kültürel şartların mevcut olması gerekiyor (Ökten, 2007: 93). Söz konusu ekonomik ve kültürel şartların neler olduğu üzerinde kafa yoran sosyal bilimciler, evrensel geçerliliği olan şartları tespit etmeye çalışmışlardır. Fakat unutulmaması gerek en önemli noktalardan biri, sosyal bilimlerde evrensel doğruların tespitinin pek mümkün olmadığıdır. Yani bir toplum için geçerli olan şartlar, bir diğeri için etkisiz olabilir.

2. Demokrasi ve Kalkınma Arasındaki İlişki

Demokrasi ile kalkınma arasında sağlam bir olduğunu dile getiren çok sayıda düşünür vardır. Fukuyama'ya göre (1999: 108), Yüksek ölçüde sanayileşmiş olup da istikrarlı demokrasisi olmayan ülke örneği mevcut değildir. Bununla ilintili bir şekilde, istikrarlı bir demokrasisi olup da çok fakir olan ülke çok azdır. Lipset'e göre, toplumlarda demokrasi ile gelir, eğitim ve din benzeri öğeler arasında yüksek bir korelasyon olmasını beklememek gerekir. Her hangi bir siyaset biçimi, onun meydana gelmesi için şartlar uygun olmasa bile yaşayabilir. Hatta tarihsel etkenlerin bir araya gelmesi ile elverişli olmayan bir siyasal sistem yerleşebilir (Lipset, 1986: 26). Fakat bir kere demokrasi yerleşirse, kendi varlığını daimi kılacak kurumları oluşturur. Bundan dolayı bazı demokrasiler olgunlaşmadıkları halde varlıklarını sürdürürler. Eğitimin gelişmesi veya demokrasiye elverişli ortamı sağlayacak kurumlar oluşturabilen olgunlaşmamış demokrasiler varlığını sürdürebilir (Lipset, 1986: 38-39).

Robert A. Dahl'a göre demokrasi ile yönetilen ülkeler, demokrasi ile yönetilmeyenlerden daha zengindir. Dahl'a göre bütün modern demokratik ülkelerde piyasa ekonomisi hakimdir ve piyasa ekonomilerine sahip ülkelerin kalkınması muhtemel olması dolayısıyla, modern demokratik ülkelerin zengin olması muhtemeldir. Demokratik ülkeler eğitimi teşvik ederler, mahkemeler daha bağımsızdır, kanunlar daha güçlü, özel mülkiyet güvence altındadır, siyasiler ekonomiye keyfi

olarak pek müdahale edemezler, iletişim üzerindeki engeller çok daha azdır. Bütün bu özellikler demokratik ülkelerin daha hızlı kalkınmasını sağlar (Dahl, 2001: 61-62). İşleyen bir demokrasinin doğal bir ürünü olarak ortaya çıkan kurumlar, ülkenin kalkınmasında etkili olur.

Leslie Lipson'a göre demokrasi ile ekonomi arasında çok yakın bir bağ vardır. Bu durumun kanıtlarını Eski Yunan demokrasisinde de görmek mümkündür. Atina'da ki demokrasiye doğru olan reformları başlatan, ekonomik bir devrimin sebep olduğu toplumsal bunalıma cevap vermeye dönük atılan siyasi adımlardı. Aynı çerçevede daha sonraki dönemlerde, yani 17. ve 18. yüzyıllarda demokrasinin yeniden doğması ve 19. ve 20. yüzyıldaki yayılması da ekonomik değişme ile bağlantılıdır (Lipson, 1984: 170-171). Fukuyama'ya göre (1999: 110), geleneksel ve yerleşik eşitsizlikler ekonomik büyüme ile büyük ölçüde ortadan kaldırılır ki bu durum yani dinamik ekonomik büyüme toplumda eşitliği sağlayıcı etkisi dolayısıyla uzun dönemli demokratik istikrara katkı sağlar.

Demokratik olmayan rejimlerin, ekonomik olarak başarısız olacaklarını ileri sürmek de doğru olmaz. Bugün dünyada bazı antidemokratik rejimlerin (Çin, Tayvan, Kore vb.) ekonomik olarak başarılı oldukları söylenebilir. Bu rejimler ekonomi politikalarında pazara dönük, nispeten açık politikalar izlemektedirler. Bu ekonomik başarılar beraberinde dünyayı takip eden, ekonomik durumu her gün biraz daha iyileşen güçlü bir orta sınıfın ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Halk içerisinde demokrasi talebi bu sürecin doğal bir sonucu olarak her gün biraz daha artmaktadır. Halkın siyasal beklentileri bazı dönüşümleri de beraberinde getirmektedir. Otoriter ülkelerin yöneticileri için bir çıkmaz söz konusudur. Başarılı olunduğunda da, başarısızlık durumunda da meşruiyet kaybına uğruyorlar (Plattner; 1995: 57-58). Başarılı olunduğu zaman ortaya çıkan güçlü orta sınıfın demokrasi yönündeki talepleri, otoriter rejimlerin sonu anlamına gelebilmektedir.

Bazı ülkelerin ekonomik refah seviyeleri yüksek olduğu halde, demokrasi olmamaları gerçeği, demokrasi ile ekonomik kalkınma arasında doğrudan bir bağ kurulmasının yanlışlığının ispatı olarak ortaya sürülebilir. Zakaria'ya göre (2009: 76-78), GSYİH'sı yüksek olduğu halde bazı ülkelerin demokratik olamamasının nedeni, bu yüksek gelirlerin kaynaklarının doğal kaynaklar olmasıdır. Doğal kaynakların fazla olması, siyasal modernleşmeyi ve ekonomik gelişmeyi zorlaştırmaktadır. Neredeyse hiç doğal kaynağı olmayan ülkeler (Doğu Asya'dakiler gibi) hızla gelişirken, doğal kaynakları artan ülkelerde gelişme yavaşlamıştır. Kazanılmamış olan zenginlikler lanetlidir. Bunun nedeni, bu doğal kaynakların mevcudiyetinin siyasal kurumların yanında yasaların ve bürokrasinin gelişmesini engellemesidir. Bu ülkeler doğal kaynaklarını satarak geçinen "hazır yiyici" devletlerdir.

Lijphart'a göre (2006: 66-68), demokrasi ile sosyoekonomik değişim arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için Gayri Safi Milli Hasıla'yı (GSMH) ölçüt olarak kullanmak doğru olmaz. Bunun nedeni, döviz kurlarındaki aşırı dalgalanmalar ve bu ölçütün az gelişmiş ülkelerdeki yoksulluğu olduğundan fazla göstermesidir. GSMH yerine gelir, ortalama ömür ve eğitim düzeyini dikkate alan "İnsani Gelişim İndeksi" kullanılmalıdır. Demokrasinin kesintisiz olarak devamı ile gelişmişlik arasında güçlü bir korelasyon mevcuttur. Lacombe, Ekonomik krizlerin antidemokratik ruh haline elverişli bir atmosferi yarattığını savunmaktadır (Lacombe, 1962: 47).

Alain Touraine (2004: 407), zenginleşmenin beraberinde demokrasiyi getireceği görüşünü doğru bulmuyor. Ona göre büyüme beraberinde doğanın temel dengelerini bozma ve insanlar arasındaki gelir dağılımını olumsuz yönde etkileme potansiyeli vardır. Schmitter ve Karl'a göre (1999: 13), demokrasinin zorunlu bir sonucu olarak ekonomik büyüme, serbest piyasa, idari etkinlik meydana gelmeyecektir. Fakat bu özelliklerin bazılarının demokratik süreci kolaylaştıracağını söylemek daha doğru olacaktır. Benzer bir yaklaşımı Peter L. Berger'de de görmek mümkündür. Ona göre (1999: 37), ekonomik gelişmeler, demokrasinin gelişmesi yönünde baskıların oluşmasını sağlayacaktır.

Demokrasinin yerleşmesinde ve gelişmesinde iktisadi durumdan daha fazla eğitimin etkili olduğu söylenebilir. Lipset'e göre insanların eğitim düzeyi yükseldikçe, demokrasiyi benimseme oranları o oranda artacaktır. Tabi yüksek bir eğitim düzeyinin demokrasinin kurumsallaşması için yeterli olduğu söylenemez, ama demokrasinin yerleşme ihtimalini arttırır, uygun zemini oluşturur (Lipset, 1986: 25-26).

Demokrasinin yerleşmesinde ekonomik durumun önemi üzerinde durulmalıdır. Gelir seviyesi yüksek olan ülkelerde aşırı sol-komünist partiler yer edinememişlerdir. Gelir seviyesi düşük olan ve geleceğe kuşkuyla bakan toplumlarda aşırı sol partiler daha etkili olmuşlardır (Lipset, 1986: 43-45). Orta tabakanın güçlenmesi demokrasinin kurumsallaşması ve kalıcılığı açısından bir zorunluluk olarak görülmektedir.

Zakaria'ya göre (2009: 72), bazı fakir devletler de demokrasiyi kabullenmişlerdir fakat düşük kalkınma düzeyi ile demokratikleşen ülkelerde demokrasi genellikle uzun yaşayamaz. Tabi bu durumun Hindistan gibi istisnaları mevcuttur.

Yapılan araştırmalar gelişmiş ülkelerde ki gelir dağılımının daha adil olduğunu göstermektedir. Bir ülkede milli gelir arttıkça, tüketim mallarına yönelim o oranda artacak ve daha adil bir dağılım beklenecektir. Tüketim araçlarından (otomobil, telefon vb.) halkın çok daha geniş kesimleri faydalanmaya başlayacaktır. Gelir seviyesi düşük olan ülkelerde, tüketime sunulan mallar daha küçük bir kesim tarafından temin edilebilecektir. Dolayısıyla tüketimden alt tabakalar zengin ülkelere oranla çok daha az pay alacaklardır (Lipset, 1986: 26-27).

Ülkedeki ekonomik kaynakların ülkede yaşayan vatandaşlar arasında adil bir şekilde dağılmamışsa ve bu durum vatandaşların refah seviyelerinde çok büyük uçurumlara neden oluyorsa, nüfusun büyük bir kesimi yoksulluk sınırının altında yaşamak durumunda kalıyorsa, söz konusu durum demokrasi açısından olumsuz bir tablo oluşturur (Merkel, 2011: 56). Refah seviyesinin yüksek olması ve bu refahtan toplumun her tabakasının adil pay alması, demokrasinin varlığını güçlendirecektir.

Demokratik normların kabul edilmesi ile ülkenin zenginliği arasında bağlantı vardır. Bir ülke, belli bir kaynağın yeniden dağıtımı halinde, ülkedeki genel durumu pek etkilemeyecek oranda zenginse, o devlette hangi partinin iktidara geleceği çok büyük önem taşımayacaktır toplumsal tabakalar açısından. Fakat, iktidarın değişmesi ile ciddi kayıplara uğrayacak toplumsal kesimler mevcut ise, söz konusu gruplar iktidarda kalmaya devam etmek için bütün yollara başvurabilecektir. Bunun yanında bir işi ehline verebilmek için de gelir seviyesinin iyi olması gerekir. Kaynakların kıt olduğu ve gücün devletten devşirildiği toplumlarda eş-dost kayırmacılığı ve işi ehline vermeme anlayışı çok daha yaygındır (Lipset, 1986: 48-49).

Çağdaş demokratik devlet, Fransa ve İsviçre'de meydana gelmiş olan devrimlerin ürünlerinin meşrulaştırılmış haliydi. Söz konusu devrimler siyasal, dinsel, bilimsel, ekonomik, felsefi ve askeri alanlar gibi geniş bir yelpazeyi içermekteydi. Sadece bir alandaki gelişmeyi belirleyici olarak ortaya koymak gerçekçi olmayacaktır. Ekonomik gelişmelerin etkisini küçültmek veya tek başına belirleyiciymiş gibi ortaya koymak doğru olmayacaktır (Lipson, 1984: 171).

Lipset'e göre servet ve eğitimin artması, toplumun aşağı sınıflarının belli ideolojilere bağlanmalarını zayıflatır ve onların aşırı eğilimlere karşı daha dirençli olmasını sağlar. Böylece servet ve eğitim demokrasinin gelişmesine katkı sağlar. Eğitimin ve servetin artması geniş bir alt tabakanın yerine geniş bir orta sınıfın çıkmasını sağlar ve orta tabakadakiler ise aşırı siyasal hareketlerden ziyade ılımlı ve demokrat partilere yönelirler. Bu durum aşırı grupları zayıflatacağı için toplumsal çatışmaları da zayıflatır. Gelir dağılımının muazzam yüksek olduğu, alt tabakanın çok büyük ve üsttekinin küçük olduğu durumlarda, üst tabakadakiler, alt tabakada olanları kendinden çok daha küçük görür ve alt tabakaya karşı olumsuz yaklaşımlar sergiler, onların siyasal

iktidar üzerinde etkili olmalarını kabullenemezler. Yukarı tabakadakilerin demokrasi karşıtı tavırları, alt tabakadakilerin tepkilerinin daha aşırı olmasına neden olur (Lipset, 1986: 48).

Demokrasi ile ekonomik kalkınma arasındaki bağlantıyı ortaya koymak maksadı ile Adam Przeworski ve Fernando Limongi tarafından 1950-1990 arasında bütün devletleri kapsayan kapsamlı araştırmaya göre 1500$ altında kişi başına geliri olan ülkelerde demokratik rejimin ortalama sekiz yıl yaşadığı ortaya konmuştur. Gelir seviyesi 1500$ ile 3000$ arasında olan ülkelerde demokrasilerin ortalama yaşama dönemi 18 yıla çıkmıştır. 6000$ üzerinde kişi başı gelir seviyesine ulaşmış bir ülkede demokrasinin yok olma ihtimali 1/500'dü. Zengin ülkelerde demokrasiler ölümsüzdür. 9000$ üzerinde gelir seviyesine ulaşmış 32 ülkede demokratik rejim toplan 736 yıldır devam etmektedir. Yani hepsinde demokratik yönetimler devam etmektedir, demokrasiler bunlarda hiç ölmedi. Fakir olan 69 ülkeden demokratik rejimi devam ettiremeyenlerin sayısı 39'dur. Yani bunlardan %56'sında demokratik rejimler sona ermiştir. Zakaria'ya göre GSYİH'sı 3000$ ile 6000$ arasında olan ülkelerin demokrasiye geçişleri başarı ile sonuçlanabilir (Zakaria, 2009: 72). Huntington da (1999: 146) ekonomik gelişmenin demokrasiyi mümkün kıldığını savunmaktadır.

Schmitz'e göre (2011: 111-112), her ne kadar demokrasilerde ekonomik büyüme daha adildir denemese de, demokrasiler hem zenginliği dağıtmada hem de daha istikrarlı koşullar oluşturmada daha iyi çalışmaktadır. Kadınlar gibi hassas gruplar anti demokratik yönetimlerin olduğu ülkelerde ekonomik olarak daha kötü durumda olurlar.

Lipson'a göre, yüksek gelir seviyesi olmadan demokrasinin olamayacağı doğru bir yaklaşım değildir. Demokrasi demek, daha fazla tüketim yapabilen bir toplumu zorunlu kılmaz. Nitekim demokrasi 20. yüzyılın tüketim ve refah toplumlarının ortaya çıkmasından önce de var olmuşlardır. Ayrıca ekonomik, teknolojik ve sosyal ilerlemeyi sağlamış olduğu halde yönetimi tamamen anti demokratik olan toplumlar da vardır. Almanlar, kentleşme, okur-yazarlık, sınai, üretim ve eğitim seviyesi olarak çok iyi bir noktada oldukları halde, 20. yüzyılda iktidara gelen en gaddar yönetim Naziler olmuştur. Dolayısıyla demokrasinin maddi ilerlemenin bir sonucu olduğu tezi doğruyu yansıtmamaktadır. Maddi ilerlemeler, ancak, demokratik yönetimi destekleyen bazı koşulları meydana getiri (Lipson, 1984: 210). Refahın, demokrasilerin çökmesini daha az muhtemel hale getirdiği söylenebilir (Schmitz, 2011, 214).

Merkel'in de belirttiği gibi (2011: 57), gelişmiş bir ekonomi aşırı yoksulluğun önlenmesi, toplumdaki maddi ve manevi kaynakların adil olarak dağıtılması, toplumsal yapının çoğullaştırılması ile hem demokrasi için bir kalkan oluşturur hem de gerek hukukun üstünlüğünün sağlanmasında gerekse katılım konularında demokrasinin niteliğini arttırır.

3. Siyasal istikrar ve Kalkınma Arasındaki İlişki

Son dönemlerde siyasal istikrar ile kalkınma arasındaki bağlantıyı ortaya koymaya dönük çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda genel olarak varılan sonuç, siyasi istikrarın ülkelerin kalkınması üzerinde olumlu bir etken olarak ortaya çıktığıdır (Arslan, 2011: 73). 90'lı yıllardan başlayarak, ekonomik kalkınma ile ülkenin politik durumu arasında bir bağlantı kurmaya dönük çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda ülkelerin büyümesi ele alınmış ve açıklayıcı değişken olarak demokrasiye yer verilmiştir. Politik etkenlerin ülkelerin kalkınmasında etkili olduğu tezi ile hareket eden bu yaklaşımlarda, kalkınmanın ancak güçlü kurumların varlığı ile mümkün olabileceği, güçlü kurumların olmasının ön şartının da demokrasi olduğu yaklaşımı ile hareket edilmiştir. Bu yaklaşımın temel dayanağını, gelişmiş ülkelerin aynı zamanda sağlam demokrasiler olması ve gelişmekte olan ülkelerde ise demokratik olmayan yönetimlerin hüküm sürmesi oluşturmaktaydı. Büyüme ile demokrasi arasında doğrudan bir ilişki kuran bu yaklaşımlar, demokrasinin büyümeyi etkileyen tek faktör olduğunun yapılan ampirik çalışmalar ile kesin olarak

ispat edilememesi, başka hangi politik değişkenlerin de ülkelerin kalkınması üzerinde etkili olduğu üzerinde çalışmalar yapmaya yönelmişlerdir (Şanlısoy ve Kök, 2010: 102; Telatar, 2003: 73-74). Bu bağlamda özellikle siyasi istikrar ön plana çıkmıştır. Yapılan çalışmalar ile siyasal istikrar ile ülkelerin kalkınma dereceleri arasındaki ilişki ortaya konmaya çalışılmıştır.

Demokrasi ile kalkınma arasında doğrudan bir bağ olduğu tezi yeterince açıklayıcı olmadığından dolayı, siyasal istikrar ile kalkınma arasındaki ilinti üzerindeki çalışmalar ön plana çıkmıştır. Yatırımcıların geleceği görebilmesi ancak siyasal istikrar ile mümkün olabilir. Geleceğin rahat görüldüğü bir ortamda, yatırımlar daha çok yapılacaktır. Uzun vadeli ve kalıcı yatırımın yapılabilmesi ancak, yatırımcının uzun vadeli planlar yapabilmesi ile mümkün olur ki bu durumu ancak siyasal istikrar temin edecektir (İnsel, 1991: 19-20). Bir yönetim demokratik olsa da olmasa da politik istikrara sahip olabilir veya istikrarsızlık içinde bulunabilir.

Ekonomistler tarafından, siyasi istikrar ülkenin ekonomik durumunu ciddi bir şekilde etkileyen bir olgu olarak değerlendirmektedirler. Her şeyden önce, siyasi istikrarsızlık durumunda siyasilerin ufku daraldığı için, optimum sonuçları doğuracak kararlar verilememektedir. Bu durum sadece siyasi karar alıcılar için değil, piyasadaki diğer aktörler açısından da olumsuz sonuçlar doğurur. Hem ürün hem de mali piyasalardaki aktörler istikrarsızlık durumunda sağlıklı öngörüler yapamamakta ve risk almaktan kaçma yoluna gitmektedirler (Karahan ve Karagöz, 2014: 1). Bir ülkenin siyasi geleceği hakkındaki belirsizliklerin ve bununla bağlantılı olarak geleceğe dönük ekonomik kararlardaki belirsizlik, hem reel hem de mali piyasaların istikrarlı bir şekilde işlemesini zorlaştırmaktadır (Karagül, 2001: 188). Piyasalar geleceği görmek ve ona göre adım atmak isterler.

Politik istikrarsızlık farklı şekillerde ve derecelerde görülmektedir. İstikrarsızlık savaşlar, darbeler, devrimler, hükümetlerin düşürülmesi ve değişimi kadar farklı şekillerde görülebilmektedir. Hükümet değişimleri de değişik şekillerde gerçekleşebilmektedir: Farklı bir parti veya partiler iktidara gelebileceği gibi, aynı partide başbakanın veya bakanlar kurulunun yarısından fazlasının değişmesi şeklinde de olabilir. Koalisyon hükümetlerinde farklı ideolojileri paylaşan partilerin olması da bir siyasi istikrarsızlık gerekçesi olarak görülebilir. Bu tür hükümetlerde ortaya çıkabilecek kaos sonucunda kararların alınması gecikebilir veya alınamayabilir. Söz konusu istikrarsızlık kaynaklarının ekonomiler üzerindeki olumsuz etkileri 20. ve 21. yüzyılda dünyanın farklı ekonomilerinde ve Türkiye'de gözlemlenmiştir (Karahan ve Karagöz, 2014: 1-2).

Seçim kanunları ile yönetimde istikrar ve temsilde adalet ilkelerinin gözetilmesi amaçlanmış olsa dahi (Türkiye örneğinde olduğu gibi), klasik parlamenter rejimlerde ve parçalanmış siyasi ortamlarda bu söz konusu iki ilkeyi ideal bir şekilde gözetecek bir seçim kanunu yapmak oldukça zordur (Bulut, 2010: 6-7). Temsilde adaleti sağlamaya dönük bir yasal seçim kanunu, bir siyasal partinin tek başına iktidara gelmesini zorlaştırmaktadır. Seçim sistemi siyasal istikrarı dikkate alarak hazırlandığı zaman ise, temsilde adaletten ödün vermek gerekecektir.

İstikrarlı bir demokrasinin inşa edilebilmesi ancak yarış halinde olan siyasal güçler veya partiler arasındaki gerilimin ılımlı olması ile mümkün olabilir. Siyasi rekabetin ılımlı olabilmesi için toplumsal grupları bölen temel sorunları, yeni sorun alanları doğurmasına fırsat tanımadan çözülebilmesi ile gerçekleşir. Temel sorunlar çözülmediği zaman, yeni sorun alanları ortaya çıkar ve siyasal hoşgörü azalır. Ayrıca farklılıkları öne çıkartan siyasi kışkırtmalardan uzak durulmalıdır (Lipset, 1986: 72).

Politik istikrarsızlık, ülkedeki birikmiş sermayenin yurtdışına kaçmasına da neden olabilir (Şanlısoy ve Kök, 2010: 106). Ülkeye yatırım olabilecek kaynakların ülke dışına çıkışı, ülkenin kalkınmasının yavaşlamasına neden olacaktır. Küreselleşen dünyada sermaye olabildiğince akışkandır. Yabancı sermaye, kendini güvende hissedeceği, uzun vadeli planların mümkün olduğu

piyasalara yani siyasal istikrarın olduğu ülkelere yatırım yapacak ve o ülke ekonomisinin kalkınmasına katkı sağlayacaktır. Siyasal istikrarın olmadığı ülkelere uzun vadeli yatırım yapılması mümkün olamayacaktır. Temel farklılıklar üzerinden siyaset yapan partiler, toplumsal bölünmeye ve istikrara zarar verecektir.

1960'lı ve 2000'li yıllar arasında yaklaşık 170 ülkeyi ele alarak yapılmış olan çok sayıda ampirik çalışma, siyasal istikrarsızlığın ülkelerdeki kişi başına düşen GSYH artışını olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymuştur (Karahan ve Karagöz, 2014: 2).

Siyasal istikrarsızlığın olduğu ülkelerden beyin göçü de yaşanacaktır. Yetişmiş başarılı insanların kendi geleceklerini başka ülkelerde aramaları, ülkenin kalkınması önünde ciddi bir sorun oluşturacaktır. Siyasal istikrarın olduğu ülkelere beyin göçü yaşanacaktır diğer ülkelerden. Dolayısıyla kalkınmada daha iyi bir noktaya gelinebilecektir.

Siyasi istikrarsızlık ekonomiler üzerinde olumsuz etkisini bir taraftan yatırımlar ve milli gelir performanslarında, diğer taraftan da bütçe ve borçlar konusunda gösterir. İstikrarlı olmayan dönemlerde yönetimde öngörülebilirlik eksikliği nedeniyle, etkin kamu yatırımları yapılamamakta ve bütçe daha ziyade tüketime yönelmektedir. Bu dönemlerde borçlarda da ciddi yükselişler ortaya çıkar. Siyasi istikrarın olmadığı dönemlerde ortaya konulan ekonomi politikaları enflasyonun yükselmesine de neden olmaktadır (Karahan ve Karagöz, 2014: 3). Enflasyonun yüksek olması, yatırımların önünde ciddi bir engel olduğu gibi, gelir dağılımının daha adaletsiz olmasına hizmet edecektir.

Ekonomik kalkınma yatırımlar ve sermaye birikimi ile birlikte gerçekleşebilmektedir. Eğer ülkede siyasi istikrar yoksa, şirketler yatırım yapmaktan kaçınabilmektedir. Yapılacak yatırımların geri dönüşü uzun yılları kapsayabilmektedir, dolayısıyla şirketler yatırım yapmadan önce geleceği görebilmek isterler (Arslan, 2011: 74). Siyasi istikrarsızlık olduğunda gelecek projeksiyonu yapamayacakları için, yatırım yapmak riskli olacaktır. Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ve tasarrufların arzu edilen kalkınmayı karşılayacak düzeyde olmadığı ülkelerde, yabancı sermaye girişi büyük önem taşımaktadır. Yabancı yatırımcılar, siyasi istikrarın olmadığı piyasalara girmek istemezler. Çünkü yaptıkları yatırımlar planladıkları karı getirmeyebilir. Küreselleşmenin bu derece hızlanmış olduğu dünyada, sermaye de küreselleşmiştir ve kendilerine emin limanlar aramaktadır. En ufak siyasi risklerde, başka piyasalara kaynaklar çok rahat akabilmektedir.

Siyasi istikrar olmadığı zaman devletlerin borçlanmaları hem çok daha zor, hem de daha yüksek faizle olabilecektir. Bu durumda, normal şartlarda yatırıma aktarılabilecek kaynaklar, faiz ödemeleri için kullanılmak zorunda kalınacaktır.

Siyasal istikrarsızlığın milli gelir için yaptığı olumsuz etkiye en güzel örnek oluşturacak ülkelerden birisi Arjantin'dir. 1900'lerin başında dünyanın en zengin ve doğal olarak en yüksek kişi başı milli gelire sahip ülkelerinden olan ve ticarette büyük ülkeler arasında yer alan Arjantin, bu gelişme trendini uzun yıllar sürdürmüştür. 1960'lı yıllarda büyüme hızı yavaşlamış olmakla birlikte, hala daha dünyanın en büyük 20 ekonomisinden biri durumundaydı. Söz konusu yıllarda Japonya'dan çok daha yüksek bir gelir seviyesine sahipti. 1960'lı yıllardan başlayarak on yıllar boyu süren siyasi istikrarsızlık sonunda ülkedeki yatırımlar düşmüş ve ülke gerekli büyümeyi sağlayamamıştır. Aynı dönemde Japonya'da yönetim tek bir parti tarafından gerçekleştirilmiştir. Japonya'daki siyasi istikrar beraberinde büyük yatırımları ve hızlı büyümeyi getirmiştir (Karahan ve Karagöz, 2014: 2; Arslan, 2011: 73). 1970'lere kadar gelişmişlik seviyesi birbiri ile hemen hemen aynı olan Arjantin ve Brezilya arasındaki ekonomik gelişme trendi incelenmesi siyasal istikrarın önemini net bir şekilde ortaya koyacaktır. İki komşu ülkeden Arjantin'de siyasi çalkantılarla geçen onlarca yıl, Brezilya'da daha istikrarlı bir yönetim kendini göstermiştir. Bu dönem içerisinde Brezilya çok daha hızlı büyümüştür (Karahan ve Karagöz, 2014: 3).

Siyasal istikrar ile yakından ilintili bir kavram da seçim ekonomisidir. Siyasal iktidarlar seçim dönemlerinde tekrar seçilebilmek amacı ile seçim ekonomisi diye adlandırılan iktisat politikaları uygulama yoluna giderler. Seçim dönemlerinde uygulanan bu iktisat politikasının finansmanı vergiler ve borçlanma gibi yöntemlerle sağlanıyor. Seçim öncesi, seçim sonuçlarını etkilemeye dönük olarak yapılan bu harcamalar dolayısıyla, seçim sonrasında ülke ekonomisi üzerine yeni bir yük daha getirmiş oluyor (Kuşat ve Dolmacı, 2011: 129). Seçim dönemlerinde söz konusu olan sadece hükümetlerin seçim ekonomisi yoluyla seçmenin tercihini etkilemek değildir. Bu dönemlerde seçmenlerde de kendi çıkarlarını maksimize edebilmek için tavır sergileme ve seçim ekonomisine dönük beklentilere girmek mümkündür. Seçmen davranışlarının etkilenmesinin seçim ekonomisi ile mümkün olacağını fark eden hükümetler, seçim ekonomisini hayata geçiriyorlar. Seçim sonrası dönemlerde hükümetler daraltıcı politikalar uygulamak durumunda kalabiliyorlar. Bu durum seçim öncesi ve sonrası izlenen ekonomi politikalarında farklılığa neden olmaktadır (Karaçor ve Saraç, 2004: 114-115).

Siyasal istikrar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenirken, dikkate alınan teorik ilişkilerden birini de yeniden bölüşüm beklentisi oluşturmaktadır. Siyasal istikrarın olmadığı ülkelerde, yeniden seçime gidileceği ve siyasi partilerin vatandaşın oyuna duyduğu ihtiyaç, vatandaşların gelir dağılımından kendilerine daha fazla pay ayrılması talebine neden olabilmektedir ki bu durum da yatırımların vaz geçilmesine ve dolayısıyla ekonomik kalkınmanın yavaşlamasına neden olabilmektedir (Arslan, 2011: 74). Seçilmesi zora girmiş olan iktidarların, vatandaşların kendilerine kaynak aktarılmasına dönük taleplerine cevap vermemeleri pek mümkün değildir. Nitekim diğer siyasi partiler de seçim propagandası yaparken halka büyük vaatlerde bulunmaktadırlar.

Siyasal istikrara bağlı olarak hükümetler ellerindeki kaynakları tüketim veya yatırıma kullanma yoluna gidebilmektedirler. Siyasal istikrar olduğu zaman, hükümetler ellerindeki kaynakları büyük ölçüde yatırımlara yönlendirme yoluna gitmektedirler ama eğer siyasi istikrar yoksa ve ufukta seçim gözüküyorsa, bu durumda hükümetler seçmene daha şirin görünmek için, kaynakları tüketim harcamalarına aktarma yoluna gideceklerdir. Güçsüz hükümetler baskı gruplarının ve değişik lobilerin etkisine daha açık olacaklardır. Kamu-yatırım-tüketim dengesinin, tüketim harcamaları lehine dönmesi durumunda, yatırımlar azalacağı için, ülkenin büyümesi ve kalkınması daha düşük seviyede kalacaktır (Arslan, 2011: 74). Siyasal istikrar ile yüksek kalkınma oranına ulaşmak çok daha mümkün gözükmektedir.

4. Türkiye Örneği

Türkiye'deki siyasi istikrarsızlıkların en başta gelen sebeplerini şu şekilde sıralamak mümkün olabilir:

a) Askerin siyasete müdahalesi: Türkiye'de 1960'dan başlayarak hemen her 10 yılda bir gerçekleşen askeri müdahaleler, demokrasinin bütün kurum ve kuruluşları ile yerleşmesine fırsat tanımamıştır.

b) İktidar-muhalefet ilişkisinin mahiyeti: Türkiye'de siyasal iktidar ile muhalefet ilişkileri hep sorunlu olmuştur. Muhalefet kelimesi bile olumsuz bir anlam yüklenerek kullanılmaktadır. Muhalefet, hep olumsuz yönleri ön plana çıkaran ve iktidara iş yaptırmak istemeyen bir düşman gibi görülmektedir. Diğer taraftan Türkiye'de muhalefet etme anlayışı da sakattır. Muhalefet etmekten muhalefet partilerinin anladığı, iktidarın her yaptığına karşı çıkmaktır. Dolayısıyla iktidar ile muhalefet arasında uzlaşı kültürü gelişmemiştir. Bu durum ülkede sık sık istikrarsızlıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

c) Ekonominin iyi yönetilememesi: Ortaya konulan ekonomi politikaları, sık sık yapılan seçimlerin de etkisi ile tutarlı olamadığı gibi, seçim odaklı oldukları için, ülkenin uzun vadeli

sorunlarını çözmekten uzak olmuştur. Koalisyon hükümetlerinin kendi aralarında ekonomi politikasında uzlaşı sağlayamaması ve seçim ekonomisi, kalkınmanın olması gereken noktanın altında gerçekleşmesine neden olmuştur.

d) Yolsuzluk ve halkın siyasete olan güveninin azalması: Ülkede belirgin bir şekilde hakim olan yolsuzluklar vatandaşları hep yeni arayışlar içine yöneltmiştir ki bu durum farklı koalisyonların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Şanlısoy ve Kök, 2010: 103).

e) Seçimlerin zamanında yapılamaması ve erken seçimlerin sıklığı: 1983 ile 2007 tarihleri arasında 15 hükümet kurulmuştur. Hükümet etme süresi ortalama 1 yıl 3 ay olmuştur (Şanlısoy ve Kök, 2010: 103). Bu kadar sık hükümetlerin kurulup-yıkıldığı bir ülkede siyasal istikrardan ve başarılı bir iktisat politikası uygulamasından söz edilemez. Sıkça yapılan meclis seçimlerinin yanı sıra belediye seçimleri de ülkedeki siyasi istikrarsızlıkta etkili olmuştur.

f) Terör örgütlerinin faaliyetleri: Özellikle ayrılıkçı terör örgütü PKK'nın ve diğer (ASALA-DHKPC gibi) terör örgütlerinin faaliyetleri, ülkenin siyasal istikrarına kastetmiştir. Büyük ölçekte kaynaklar askeri harcamalara aktarıldığı gibi, özellikle terör eylemlerinin yoğun olduğu bölgelerde ekonomik gelişmeler sağlanamamıştır. Bir çok köyün boşaltılması ve olağanüstü hal dolayısıyla yasak bölgelerin geniş alanları kapsaması tarımsal üretimin azalmasına neden olmuştur. Terör eylemleri dolayısıyla ülke ve özellikle de Doğu-Güneydoğu Anadolu Bölgesi turizm potansiyelini hayata geçirememiştir.

g) Türkiye'nin komşusu olan ülkelerdeki savaşlar ve istikrarsızlık: Önceleri İran-Irak Savaşı, daha sonraki dönemlerde Körfez Savaşı, İsrail ile Filistin arasındaki çatışmalar yaşanmıştır. Ortadoğu'da Iraktan Tunus'a kadar olan bölgedeki çatışmalar, Türkiye'de siyasal istikrarsızlığa zemin hazırlamıştır. Rusya ile Gürcistan ve Ukrayna arasındaki çatışmalar, Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki çatışmalar ve gerilim ayrıca İran'a karşı uygulanan ambargo Türkiye'nin içinde bulunduğu bölgeyi kaosa itmiştir.

h) Demokrasinin kurumsallaşmamış olması: Belli aralıklarla askeri/sivil bürokrasinin siyasal hayata müdahalesi dolayısıyla, Türkiye'de demokrasinin kurumsallaşması mümkün olamamıştır.

Türkiye, siyasi istikrarsızlık dönemlerinin yoğun olduğu, darbelerle dolu bir siyasal hayatı olduğu için, ülkenin ekonomik durumu ile siyasi istikrarsızlık arasındaki bağın iyi bir şekilde irdelenmesi gerekmektedir. Türkiye'de iktidar muhalefet ilişkileri de hep sorunlu olagelmiştir. Koalisyon dönemlerinde ortak akıl ile ülke sorunlarına çözüm üretme konusunda da yetersiz kalınmıştır. Çok net bir şekilde gözlemlenebilen bu durumun, somut bir şekilde ortaya konabilmesi için, ekonominin gelişme hızının farklı dönemlerde irdelenmesi faydalı olacaktır.

Çok net bir şekilde rakamlar ile Türkiye'de siyasal istikrar dönemleri ile ekonomik verilerin iyi olması arasında bir bağlantı olduğu ortaya konabilir. Adalet Partisi'nin (AP) 1965-1971 dönemindeki tek başına iktidar olduğu dönemde yıllık ortalama olarak GSYH %7,3, sanayi %8,4 ve tarım %4,7 oranında büyümüştür. Bu siyasal istikrarın olduğu yıllardan sonraki dönemde (1971-1980), yani koalisyonlar ile ülkenin yönetildiği istikrarsız dönem, yıllık ortalama GSYH %4,5, sanayi %4,8 ve tarım %2,5 büyümüştür. 1965-1971 döneminde yıllık ortalama cari işlemler açığı 180 milyon dolar iken, 1971-1980 döneminde bu rakam yıllık ortalama 1,450 milyar dolar oldu. Demirel hükümeti döneminde iç borcun GSYH'ya oranı yıllık ortalama %5,5 azalırken, dış borcun GSYH'ya oranı %2,3 artmıştır. Bu yıllarda ortalama enflasyon %7,4 seviyesinde gerçekleşmiştir. 1971-1980 arası dönemde çok daha olumsuzdur. Bu yıllarda iç borcun GSYH'ya oranı %1,8, dış borcun GSYH'ya oranı ise %4,2 oranında artmıştır. Söz konusu dönemde enflasyon ortalama %35 seviyesinde gerçekleşmiştir (Karagül, 2001: 188). Siyasal istikrar ile ekonomi arasındaki bağın güçlülüğünü Anavatan Partisi (ANAP) hükümetleri dönemi irdelendiğinde de

görebiliriz. 1983-1987 dönemindeki 1. ANAP Hükümetinin, 1987-1991 döneminde iktidarda olan 2. ANAP Hükümetiyle kıyaslamak da mümkündür. 1. ANAP hükümetinin daha başarılı olduğu söylenebilir. Bunun nedeni ise, 2. ANAP Hükümeti döneminde darbe sürecinin etkisinin toplum ve siyaset üzerinden kalkması sonucu siyasi mücadelenin sertleşmesi ve hükümetin daha popülist politikalar izlemek yoluna gitmesi olduğu söylenebilir. Bu dönemin popülist uygulamaları ülke ekonomisi üzerinde olumsuz sonuçlar vermişti (Karagül, 2001: 188-189). ANAP Hükümetleri döneminde (1983-1991) yıllık ortalama GSMH %5,1, sanayi %6,2 ve tarım %1,7 büyümüştür. 1991-1994 arasındaki koalisyon hükümeti döneminde ise bu oranlar sırasıyla 2,7, 1,7, -2.0 seviyesinde gerçekleşmiştir (Karagül, 2001: 189).

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de siyasal istikrar ile kalkınma arasında ciddi bir bağlantı olduğu söylenebilir. Türkiye'de ki siyasal istikrarsızlığın olduğu, farklı koalisyon hükümetlerinin hüküm sürdüğü 1990'lı yıllar ile istikrarlı bir yönetimin meydana geldiği 2002'de başlayan AK Parti dönemi irdelendiği zaman ortaya çıkacak sonuçlar, siyasal istikrar ile ülkenin kalkınması arasındaki bağlantıyı net bir şekilde ortaya koyacaktır. 90'lı yılların başında gerek farklı ideolojideki partilerden gerekse yakın ideolojik yapılanmalardan meydana gelen koalisyon hükümetleri borç stoku hızla tırmanmış ve cari açık yükselmiştir. 1994'te 3-5 ay arasında süren hükümetlerin kurulması başka bir istikrarsızlık kaynağı olmuştur. Hükümetlerin kısa ömürlü olması, ekonomik daralmaya neden olmuştur. Daha sonradan içine girilen 28 Şubat döneminin koşulları ekonomik tahribatın tamirine müsaade etmemiştir. Çok partili bir koalisyonla geçirilen 1997-98'de hükümet, yüksek enflasyon, kamu borcunun yükselmesi ve finansal sistemin daha kırılgan olmasına zemin hazırlamıştır. Daha sonraki dönemde ise koalisyon hükümeti döneminde 2001 Krizi yaşanmıştır. 2002 sonuna kadar ülkede siyasi istikrarsızlık ve buna bağlı olarak makroekonomik göstergelerde kötü bir performans ortaya konulmuştur. Bütçe açığı, kişi başına milli gelir ve enflasyon dikkate alınarak 2002 sonrası ile öncesi dönem kıyaslandığı zaman, siyasal istikrar ile söz konusu makroekonomik veriler ile siyasal istikrar arasında güçlü bir korelasyon olduğu ortaya çıkmaktadır (Karahan ve Karagöz, 2014: 3).

Milli gelirdeki durum net bir şekilde 90'lı yılların neden "kayıp yıllar" olarak adlandırıldığını ortaya koymaktadır. Kişi başı milli gelir söz konusu yıllarda inişli ve çıkışlı bir seyir izlemiş ve 3.000 ile 4.000 dolar arasında dolaşmış ve Türkiye alt ve orta gelir döngüsünden kurtulamamıştır. 2002 sonrası dönemde ise kişi başına düşen milli gelir 10.000 dolar seviyesini aştır (Karahan ve Karagöz, 2014: 4).

Büyüme açısından en önemli göstergelerden olan yatırımların artışı da 2002 sonrasında hızla yükselmiştir. Bu dönemde yapılan yabancı yatırımlara bakıldığında istikrarın önemi daha fazla ortaya çıkacaktır. Karahan ve Karagöz'ün de belirttiği gibi (20014: 4), 2002'de 1,1 milyar dolar olan doğrudan yabancı yatırımlar, özelleştirmenin de etkisi ile 2007'de 22.1, milyar dolara çıkmıştır. Daha sonraki dünya ekonomik krizi dolayısıyla düşüşe geçen doğrudan yabancı yatırımlar, toparlanmaya başlamıştır. Bu yatırımların artarak devam etmesi için siyasal istikrarın korunması bir zorunluluktur.

Ülkelerin borçları ve bütçelerine dönük göstergeler de dikkate alındığında, siyasal istikrarın önemi belirginleşiyor. Türkiye'de kamu maliyesi çok ciddi sorunlara neden olmakta ve bir türlü düzeltilememekteydi. 1990'larda kötü bir grafik çizen kamu maliyesi, 2001 krizinin de en önemli sebeplerindendi. Brüt kamu borç stoku 2002'ye gelindiğinde GSYH'nın %73,7'sine çıkmıştır. %10,2 seviyesine kadar yükselmiş olan bütçe açığının GSYH'ya oranı, ekonomi açısından işlerin ne kadar kötü bir noktaya ulaştığının göstergesiydi. 2013 yılına gelindiğin bu oranın Maastricht Kriterlerinden daha aşağı bir seviyede gerçekleşti (Karahan ve Karagöz, 2014: 4). Siyasal istikrar ile ekonomik büyüme ve ekonomik istikrar arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu söylenebilir.

Ekonomik istikrar ve öngörülebilirlik açısından önemli göstergelerden biri de enflasyon oranıdır. 1990'lı siyasi istikrarın olmadığı yıllarda tırmanışa geçen enflasyon oranı, 1994 krizi sonrasında %100'ün üzerine çıkmıştı. Yüksek seyreden enflasyon 2001 krizinde %73,2 seviyesini gördükten sonra, hızla düşüşe geçmiş ve tek haneli oranda 2015'e kadar gelinmiştir (Karahan ve Karagöz, 2014: 4). Alptekin'e göre (2008: 5), 2001 krizi sonrası dönemde ortaya çıkan siyasi ve buna bağlı olarak ekonomik istikrar sayesinde enflasyon tek haneli rakamlara inmiş, yüksek büyüme hızı elde edilmiş ve kamu borcunun milli gelire oranı düşmüştür.

Türkiye'de 90'lı yıllarda üç ciddi ekonomik kriz yaşanmıştır. Bu krizler 1991, 1994 ve 1998'de gerçekleşmişlerdir ve farklı gerekçeler ile açıklanabilirler. Bu krizlerin ortak gerekçeleri yüksek ve değişken enflasyon ile büyümede istikrarsız bir ortamın mevcut olmasından dolayı iç borç dinamiğinin sürdürülemez boyutlara ulaşmış olmasının ve yapısal sorunların, başta finansal piyasalar olmak üzere, kalıcı bir çözüme ulaştırılamamış olmasıdır. Böyle bir ortamda ekonomide vadenin gerek yatırımcı gerekse tasarrufçular açısından kısalması ve Türk ekonomisinin daha kırılgan olmasına neden olmuştur (BDDK, 2010: 6).

1999'da meydana gelen depremler de ağır ekonomik ve sosyal etkilere yol açmıştır. Ekonomik faaliyetlerin ve nüfusun en yoğun yaşandığı bu bölgede meydana gelen deprem, çok geniş kesimlerde ekonomik ve sosyal yıkıma neden olmuştur (BDDK, 2010: 6).

1990 ile 2000 yılı arasındaki dönemde ortalama GSYH %4.7 oranında büyümüştür (BDDK, 2010: 6).

Türkiye'de 2008'de yaşanan kriz, diğer krizlerden çok büyük farklılık göstermektedir, tamamen küresel bir özellik taşımaktadır (Apaydın ve Açıkalın, 2015: 204).

Zakaria'ya göre (2009: 83), 6000$'ın üzerinde kişi başı gelire sahip olan Türkiye'de demokrasi, yüksek başarı şansına sahiptir.

5. Sonuç

Toplumsal olguları tek bir veya birkaç değişken ile açıklamak çok zordur. Genel olarak toplumsal değişim ve gelişimin çok sayıda değişken tarafından etkilendiğini söylemek yanlış olmaz. Ülkelerin kalkınması ve gelişmesi de bu bağlamda çok sayıda faktörün bir araya gelişi ile gerçekleşmektedir.

Ülkelerin kalkınması ile demokrasi ve siyasal istikrar arasında bağ kuran çalışmalar 20. yüzyılın son çeyreğinde ivme kazanmıştır. Her ne kadar ekonomik kalkınmada da çok sayıda etkenin belli oranlarda belirleyici oldukları söylenebilse de, bazı değişkenlerin belirleyiciliğinin ön plana çıktığı söylenebilir. Bazı yazarlar demokrasi ile ekonomik kalkınma arasında çok güçlü bir korelasyon olduğunu iddia etseler de, kimileri bu görüşten kısmen veya tamamen uzaklaşmaktadırlar.

Demokrasisi güçlü devletlerin ekonomik olarak da dünyanın en müreffeh ülkeleri olduğu bir gerçektir. Her ne kadar bazı ülkeler demokrasi olmadıkları halde ekonomik olarak güçlü olsalar da, bu ülkeleri kalkınmış, güçlü ülkeler olarak addetmek mümkün değildir. Ekonomik refahını sadece doğal kaynaklara dayandıran demokratik olmayan ülkeler (Suudi Arabistan, Katar, Kuveyt vb.) teknoloji üretememekteler ve sadece tüketim seviyesinin yüksekliği ile dikkat çekmektedirler. Yönetim elde doğal kaynakların pazarlanması yoluyla elde ettiği gelirlerden toplumun değişik tabakalarına kaynak aktarma yoluna gitmektedir. Devlete bağımlı bir toplum söz konusudur. Devlete karşı kendi hak ve hukukunu korumaya çalışan bir orta tabaka veya burjuvazi mevcut değildir.

Demokrasinin kalkınmaya neden olduğu veya tam tersine kalkınmanın beraberinde demokrasiyi getireceği tartışmalarını bir tarafa bırakarak söylenebilecek olan şudur. Devletten beslenmeyen, verdiği mücadele sonucunda ekonomik olarak güçlenen burjuvazi, kendi hak ve hukukunu yönetimin insafına bırakmak istemediği için, insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü temel alan bir yönetim anlayışının oluşmasında ve demokrasinin kurumsallaşmasında etkili oldu.

Ekonomik kalkınma ve demokrasinin kurumsallaşması ile eş zamanlı olarak geniş bir orta tabaka ortaya çıktı. Bu kesimlerin vatandaşlık bilinci gelişmiş, eğitim seviyesi yüksekti. Demokratik yönetimin sağlamış olduğu imkanlar dolayısıyla sistemin devamında fayda görmekte ve mücadele etmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde, gelişme trendi devam ettikçe daha geniş bir orta tabaka ortaya çıkacaktır. Okuma yazma oranı yüksek, dünya ile iletişim halinde olan bu tabakalar yönetimde daha fazla etkili olmak isteyecek ve demokratikleşme yolunda mücadele edeceklerdir. Diğer taraftan demokratik bir yönetimin kurumsallaşmaya başladığı ülkelerde, sistemin güven vermesi dolayısıyla daha az hukuksuzluk ve adam kayırmacılık olacaktır ve ülkede hızlı bir ekonomik kalkınma mümkün olabilecektir.

Demokrasi ile kalkınma arasındaki doğru orantılılık tartışmalı olsa da, siyasal istikrar ile ekonomik kalkınma arasında doğrudan bir bağ olduğu hemen herkes tarafından kabul edilmektedir. Siyasal istikrarın olduğu ülkelerde gelecek kaygısı olmayan ve uzun vadeli projeksiyon yapabilen şirketler yatırım yapmaktan geri durmayacaklardır. İstikrarlı bir demokraside yatırım maliyetleri daha düşük olacaktır.

Yönetimde istikrar olması sadece ülke içi yatırımlar açısından değil, aynı zamanda yabancı yatırımlar açısından da önemlidir. Küreselleşen dünyada kaynaklar sınır tanımamakta ve en güvenilir ve öngörülebilir ekonomiler tercih edilmektedir. En ufak bir kriz veya siyasal istikrarsızlık durumunda yabancı fonların ülkeyi hızla terk ettiği gözlemlenmektedir.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde tasarrufların yeterli olmaması, yabancı fonları daha zorunlu kılmaktadır. İstikrarlı bir ülke ve şirketleri daha uygun koşullarda kaynak temin edebilirler. Aksi durumda hem borç bulmakta zorlanacaklar hem de daha yüksek faiz ödenmesi gerekecektir.

Tekrar seçilmesi zora giren iktidarlar, ekonomi açısından olumsuz sonuçları olacağını bildikleri halde, seçim ekonomisini hayata geçireceklerdir ki, bu durum ülkenin uzun yıllar gerekli kalkınmayı gösterememesinin nedeni olabilmektedir.

Türkiye gibi demokrasinin tam olarak kurumsallaşmamış olduğu ülkelerde koalisyon hükümetlerinin kurulması, sorunların çözümünü zorlaştırdığı gibi, yeni sorunların da ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Yapılan araştırmalar, siyasal istikrarın olduğu dönemlerde Türkiye'nin hızla kalkındığını göstermektedir. Koalisyon dönemleri "kayıp yıllar" olarak adlandırılmaktadır. Siyasal hırs ile hareket eden koalisyon hükümetleri, kaynakların optimum kullanımına fırsat vermemektedir. Birbiri ile tamamen uyumsuz iktisat anlayışları dolayısıyla ve oportünist politikalar ile ülkenin geleceği olması gerekenden daha kötü bir noktaya doğru sürüklenmektedir.

KAYNAKÇA

AKINCI, Abdulvahap (2011), "Demokrasi ve Liberalizmin Zorunlu Birlikteliği", Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 1, s.7-28

ALPTEKİN, Erdem (2008), "Ekonomik Performansın Arttırılmasının Ön Şartı: Ekonomik ve Siyasi İstikrarın Sağlanması, AR&GE Bülteni, Haziran

APAYDIN, Ferhat ve Süleyman AÇIKALIN (2015),"Türkiye'de 1980 Dönüşümü Sonrası İstikrarsız Büyümenin Ekonomi Politiği", Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 43, s.200-2010

ARSLAN, Ünal (2011), "Siyasi İstikrarsızlık ve Ekonomik Performans: Türkiye Örneği", Ege Akademik Bakış, cilt: 11, Sayı: 1, s.73-80

BDDK (2010), Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi, Çalışma Tebliği, Gözden Geçirilmiş Üçüncü Baskı, BDDK Doküman Merkezi, Ankara

BERGER, Peter L. (1999), "Günümüz Dünyasında Demokrasi", Çev: Cevdet Aykan, Sosyal ve Siyasal Teori, Ed: Atilla Yayla, 2. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, s.33-39

BULUT, Nihat (2003), Kapitalizm-Demokrasi İlişkisi, (Demokrasinin Ekonomik Temelleri Üzerine Bir İnceleme), AÜEHFD, C. VII, S.1-2, s. 69-88

BULUT, Nihat (2010), "Temsilde Adalet – Yönetimde İstikrar İkilemi Bağlamında 12 Haziran 2011 Seçimleri", Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 3-4, s.1-18

DAHL, Robert A. (2001), Demokrasi Üstüne, Çev: Beül Kadıoğlu, Phoenix Yayınevi, Ankara

DURSUN, Davut (2004), Siyaset Bilimi, 2. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul

FUKUYAMA, Francis (1999), "Kapitalizm ve Demokrasi: Gözden Kaçırılan İlişki", Çev: Doğan Nadi Leblebici, Sosyal ve Siyasal Teori, Ed: Atilla Yayla, 2. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, s.105-112

FULLER, Graham E. (1996), Demokrasi Tuzağı, Çev: Meral Gaspıralı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul

HUNTINGTON, Samuel P. (1999), "Üçüncü Demokrasi Dalgası", Çev: Eralp Yalçın ve Atilla Yayla, Sosyal ve Siyasal Teori, Ed: Atilla Yayla, 2. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, s.129-147

İNSEL, Ahmet (1991), "Siyasal Bir Süreç Olarak İktisadi Kalkınma II", Birikim, Sayı: 21, 12–23.

KARAÇOR, Zeynep ve Taha Bahadır Saraç (2004), "Politik Konjonktür Dalgalanmaları Teorileri Çerçevesinde Seçim Ekonomisi Kavramı ve (1980-2004) Dönemi Türkiye Uygulaması", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 1-2, s.101-118

KARAGÜL, Mehmet (2001), "Ekonomik İstikrarsızlığın Ekonomik ve Ekonomik Olmayan Nedenleri İle Çözüm Arayışları", Yönetim ve Ekonomi, Cilt: 7, Sayı: 1, s.187-195

KARAHAN, Hatice ve Erdal Tanal KARAGÖZ (2014), "Ekonomik Performansın Temel Taşı: Siyasi İstikrar", SETA Perspektif, Sayı: 41, s.1-5

KÖKER, Levent (1992), "Liberal Demokrasi ve Eleştirileri", Demokrasi Üzerine Yazılar, İmge Kitabevi Yayınları. Ankara

KUŞAT, Nurdan ve Nilgün DOLMACI (2011), "Kamu Tercihi Teorisi Çerçevesinde Seçim Ekonomisi Kavramının Değerlendirilmesi", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 1, s.129-146.

LACOMBE, Roger (1962), Demokrasi Buhranı, Çev: Suat erginer, Anıl yayınevi, İstanbul

LİJPHART, Arend (2006), Demokrasi Motifleri; Otuz Altı Ülkede Yönetim Yapıları ve Performansı, Çev: Güneş Ayas ve Utku Umut Bulsun, Salyangoz Yayınları, İstanbul.

LIPSET, Seymour Martin (1986), Siyasal İnsan, Çev: Mete Tunçay, Teori Yayınları, Ankara

LIPSON, Leslie (1984), Demokratik Uygarlık, Çevi: Haldun Gülalp ve Türker Alkan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara

MERKEL, Wolfgang (2011), "Yerleşik ve Kusurlu Demokrasiler", Çev: Ceyda Taşkıran, Yirmi Birinci Yüzyılda Demokrasi Tartışmaları, Ed: Yılmaz Bingöl, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, s.43-73

NİŞANCI, Murat (2001), Liberal Demokrasi ile Popülist Demokrasi Arasındaki Gerginliğin Ekonomik Nedenleri, AÜEHFD, C. V, S.1-4, S. 579-597

ÖKTEN, Şevket (2007), "Gelişme ve Demokrasi: Kalkınmayla Demokratikleşme ya da Kalkınmanın Demokratikleştirilmesi", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 2, s.91-106

PLATTNER, Marc F. (1995), "Demokrasi Anı", (Çev.: Ergun Özbudun), (Haz.: Larry Diamond ve Marc F. Plattner), Demokrasinin Küresel Yükselişi içinde, Yetkin Yayınları, Ankara, s.53-66

SCHMIDT. Manfred G. (2001), Demokrasi Kuramına Giriş, (Çev.: M. Emin Köktaş), Vadi Yayınları, Ankara

SCHMITTER, Philippe C. ve Terry Lyn KARL (1999), "Demokrasi Nedir, Ne Değildir", Çev: Levent Gönenç, Sosyal ve Siyasal Teori, Ed: Atilla Yayla, 2. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, s.3-15

SCHMITZ, Hans Peter (2011), "Demokratikleşme Üzerine Yerel ve Ulusaşırı Yaklaşımlar", Çev: Derya Özveri, Yirmi Birinci Yüzyılda Demokrasi Tartışmaları, Ed: Yılmaz Bingöl, Umuttepe Yayınları, Kocaeli, s.95-132

ŞANLISOY, Selim ve Recep KÖK (2010), "Politik İstikrarsızlık – Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1987-2006)", Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 25, Sayı: 1, s. 101-125

TELATAR, Funda (2003), "Turkiye'de Politika Değişkenliği İle Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkileri", *İşletme ve Finans*, 211, 71–91.

TOURAINE, Alain (2004), Modernliğin Eleştirisi, Çev: Hülya Tufan, 5. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

USTA, Sefa ve Abdulvahap AKINCI (2012), "Müzakereci Demokrasilerde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü", Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 2, s.83-98

WEBER, Max (1906), "Zur Lage der bürgerlichen Demokratie in Russland", 22. Bd., Heft 1, Beilage, s. 234-353

YAYLA, Atilla (1999), Liberalizm ve Demokrasi, (Haz.: Atilla Yayla), Sosyal ve Siyasal Teori içinde, 2. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, s. 59-66

YAYLA, Atilla (2002), Siyaset Teorisine Giriş, 2. Baskı, Liberte Yayınları, Ankara

ZAKARİA, Fareed (1999), İlliberal Demokrasinin Yükselişi, (Çev.: Atilla Yayla), (Haz.: Atilla Yayla), Sosyal ve Siyasal Teori içinde, 2. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, s.41-57

ZAKARIA, Fareed (2009), Özgürlüğün Geleceği: Yurtta ve Dünyada İlliberal Demokrasi, Çev: Meral Öztoprak Sağır ve H. Serkan Akıllı, 2. Baskı, Kırmızı Yayınları, İstanbul

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

AKINCI, A., (2015). "Demokrasi İle Siyasal İstikrar ve Kalkınma Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği / "Relationship between political stability and development through democracy: The case of Turkey", TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Şefik Yaşar Armağanı), Volume 10/10 Summer 2015, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8556, p. 41-60.